

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ДЕРЖАВА. ФІСК. ВЕЛИКИЙ БІЗНЕС

Монографія

під редакцією докторів економічних наук, професорів
В. Федосова, *А. Крисоватого, В. Опаріна*

авторський колектив
під науковим керівництвом
доктора економічних наук, професора,
заслуженого діяча науки і техніки України

В. Федосова

Керівник авторського колективу **Віктор ФЕДОСОВ**

Автори: к.е.н. Н. Троян (1.1–1.3); к.е.н., доц. Л. Гладченко, д.е.н., проф. **В. Федосов** (2.1–2.2); к.е.н., доц. Л. Бенч, к.е.н., доц. Т. Тучак (2.3–2.4); д.е.н., проф. Т. Паєнтко, д.е.н., проф. **В. Федосов** (2.5); д.е.н., проф. А. Крисоватий (3.1–3.4); д.е.н., проф. А. Буряченко (3.5); д.е.н., проф. В. Опарін (3.6); д.е.н., проф. Н. Рязанова, д.е.н., проф. **В. Федосов** (4.1–4.4); д.е.н., проф. Б. Стеценко, д.е.н., доц. В. Бабіченко (4.5); к.е.н., доц. А. Пислиця (5.1–5.3); д.е.н., проф. Н. Прокопенко, д.е.н., проф. А. Полтораєв, к.е.н., М. Головка (6.1–6.2); д.е.н., проф. Н. Рязанова (6.3); к.е.н., доц. А. Пислиця (7.1–7.3); к.е.н., с.н.с. **В. Коротун** (8.1–8.4); д.е.н., проф. О. Тимченко (9.1–9.2); д.е.н., проф. О. Тимченко, к.е.н., доц. О. Цюпа (9.3); д.е.н., проф. Т. Паєнтко, д.е.н., проф. **В. Федосов** (10.1–10.2, 10.4–10.8); д.е.н., проф. Н. Рязанова (10.3); д.е.н., доц. О. Сущенко (11.1–11.6).

Рецензенти

С. Л. Лондар, д.е.н., проф., заслужений діяч науки і техніки України
(ДНУ «Інститут освітньої аналітики»)

С. В. Онишко, д.е.н., проф.
(Державний податковий університет)

Краснова І. В., д.е.н., проф.
(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана)

*Рекомендовано Вченою радою КНЕУ імені Вадима Гетьмана
Протокол № 2 від 31.10.2024 р.*

Держава. Фіск. Великий бізнес : монографія / під редакцією професорів В. Федосова, А. Крисоватого, В. Опаріна ; під науковим керівництвом В. Федосова. — Київ : КНЕУ, 2025. — 749, [3] с.
ISBN 978-966-926-525-8

У монографії вперше в Україні системно й комплексно з урахуванням обопільних інтересів досліджено проблематику взаємодії держави з великими платниками податків. За основу дослідження прийнято логічний ланцюжок взаємозв'язку держави із об'єктивними суспільними потребами і формуванням на цій основі фіскальної держави та відповідного фіскального простору. У цьому контексті оцінено роль і місце великих платників податків у фіскальній державі, їх потенціал, фіскальні ефекти діяльності та перспективи зміцнення ролі у податковій системі України. Особлива увага приділена проблематиці удосконалення сервісного супроводження даної категорії платників на основі формування партнерських взаємовигідних відносин з державою в особі фіскальних органів.

Монографія підготовлена на основі творчої співпраці науковців Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Західноукраїнського національного університету, Державного податкового університету, Бізнес-школи Берлінського університету прикладних наук економіки і техніки, Центру дослідження довкілля імені Гельмгольца (Німеччина), Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, ПВНЗ «Європейський університет», Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Миколаївського національного аграрного університету за участю представників великого бізнесу. Вона буде цікава і корисна як фахівцям-фінансистам, науковцям і викладачам, аспірантам і студентам, так і широкому колу читачів, які цікавляться складною проблематикою формування податкової культури і податкової психології, а також фіскальної відповідальності як платників податків, так і держави.

УДК 336.22.02:351.713(477)

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

© **В. Федосов**, А. Крисоватий,
В. Опарін та ін., 2025

© КНЕУ, 2025

STATE. FISC. LARGE BUSINESS

Monograph

Edited by

V. Fedosov, Doctor of Economics, Professor,
A. Krysovatyy, Doctor of Economics, Professor,
V. Oparin, Doctor of Economics, Professor

the team of authors under the scientific guidance of

V. Fedosov,
Doctor of Economics, Professor,
Honoured Worker of Science and Technology of Ukraine

Head of the authors' team Viktor FEDOSOV, Doctor of Economics, Professor

Authors: N. Troyan, Ph.D. in Econ. (1.1–1.3); L. Hladchenko, Ph.D. in Econ., Assoc. Prof., V. Fedosov, Dr.Econ., Prof. (2.1–2.2); L. Bench, Ph.D. in Econ., Assoc. Prof., T. Tuchak, Ph.D. in Econ., Assoc. Prof. (2.3–2.4); T. Paientko, Dr.Econ., Prof., V. Fedosov, Dr.Econ., Prof. (2.5); A. Krysovaty, Dr.Econ., Prof. (3.1–3.4); A. Buriachenko, Dr.Econ., Prof. (3.5); V. Oparin, Dr.Econ., Prof. (3.6); N. Ryazanova, Dr.Econ., Prof., V. Fedosov, Dr.Econ., Prof. (4.1–4.4); B. Stetsenko, Dr.Econ., Prof., V. Babichenko, Dr.Econ., Assoc. Prof. (4.5); A. Pyslytsia, Ph.D. in Econ., Assoc. Prof. (5.1–5.3); N. Prokopenko, Dr.Econ., Prof., A. Poltorak, Dr.Econ., Prof., M. Golovko, Ph.D. in Econ. (6.1–6.2); N. Ryazanova, Dr.Econ., Prof. (6.3); A. Pyslytsia, Ph.D. in Econ., Assoc. Prof. (7.1–7.3); V. Korotun, Ph.D. in Econ., Senior Research Fellow (8.1–8.4); O. Tymchenko, Dr.Econ., Prof. (9.1–9.2); O. Tymchenko, Dr.Econ., Prof., O. Tsiupa, Ph.D. in Econ., Assoc. Prof. (9.3); T. Paientko, Dr.Econ., Prof., V. Fedosov, Dr.Econ., Prof. (10.1–10.2, 10.4–10.8); N. Ryazanova, Dr.Econ., Prof. (10.3); O. Sushchenko, Dr.Econ., Assoc. Prof. (11.1–11.6).

The monograph is the first study in Ukraine to systematically and comprehensively examine the issues of interaction between the state and large taxpayers, considering mutual interests. The study is based on the logical relationship between the state and impartial social needs, resulting in the formation of a fiscal state and the corresponding fiscal space. In this context, the authors assess the role and importance of large taxpayers in the fiscal state, their capacity, the fiscal effects of their activities, and prospects for strengthening their role in the tax system of Ukraine. The authors pay special attention to the problems of improving the service provision to this category of taxpayers by forming mutually beneficial partnerships with fiscal authorities.

The monograph is the result of creative cooperation between scholars from the Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Western Ukrainian National University, the State Tax University, the Business School of the Berlin University of Applied Sciences of Economics and Technology, Helmholtz Centre for Environmental Research – UFZ, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, the European University, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, and Mykolaiv National Agrarian University, together with representatives of large business. It will be valuable and useful for professionals in finance, academics, teachers, postgraduates, and students, as well as for a wide range of readers interested in the complex issues of tax culture and tax psychology, including the fiscal responsibility of taxpayers and the state.

Світлій пам'яті
Віктора Михайловича Федосова,
видатного вченого-фінансиста,
відданого патріота України,
нашого наставника і колеги
присвячується це видання

This edition is dedicated
to the cherished memory of
Viktor Fedosov,
an outstanding scholar in finance,
a devoted patriot of Ukraine,
and our mentor and colleague

ЗМІСТ

Пам'яті Віктора Федосова	13
<i>Звернення до читача від Віктора Федосова</i>	14
Частина I. ДЕРЖАВА І ФІСК. ФІСКАЛЬНИЙ ПРОСТІР	29
Розділ 1. Суспільні потреби як методологічна основа фіску	31
1.1. Економічна природа та необхідність задоволення суспільних потреб	31
1.2. Роль держави у задоволенні суспільних потреб	53
1.3. Приватне і державне фінансування суспільних потреб: діалектика взаємозв'язку. ...	74
Розділ 2. Держава як об'єктивна політична, правова та соціально-економічна передумова виникнення і розвитку фіску	98
2.1. Розвиток поглядів українських учених на державне фінансове господарство в ХІХ та на початку ХХ століття)	98
2.2. Від держави до фіску: концептуальні домінанти	112
2.3. Податкова держава	127
2.4. Від податкової до фіскальної держави	141
2.5. Провали української урядової бюрократії як виклики для розвитку фіскальної держави	168
Розділ 3. Фіскальний простір як соціально-економічне середовище функціонування фінансових інститутів	184
3.1. Концептуалізація сутності фіскального простору	184
3.2. Інституційна трансформація фіскальної політики в умовах глобалізації та інкорпорування бізнесу	195
3.3. Дивергенція політики фіску в державі загального добробуту.	202
3.4. Фіскальні імперативи перерозподільних процесів	210
3.5. Фіскальні дисбаланси соціально-економічного розвитку регіонів	226
3.6. Інфраструктура фіскального простору: інституціональний підхід	240
Частина II. ФІСК І ВЕЛИКІ ПЛАТНИКИ ПОДАТКІВ	259
Розділ 4. Вартість, капітал та фінанси великого бізнесу інформаційної доби	261
4.1. Розуміння вартості, капіталу та фінансів великого бізнесу.	261
4.2. Інформаційний капітал: особливості та проблема оцінки його вартості.	275
4.3. Роль фінансів у забезпеченні динамічної рівноваги економіки	295
4.4. Роль фінансів сучасного бізнесу у функціонуванні капіталу	299
4.5. Держава, корпорації, фондовий ринок — завдання та інструментарій фіску.	306

Розділ 5. Ефективність оподаткування великого бізнесу	321
5.1. Засади оцінювання ефективності оподаткування великих платників податків	321
5.2. Фіскальні ефекти функціонування великих платників податків	338
5.3. Ефективність роботи податкової служби з великими платниками податків	343
Розділ 6. Перспективи зміцнення ролі великих платників у податковій системі України	367
6.1. Податковий інструментарій «детінізації» української економіки: ключові пріоритети	367
6.2. Передумови та наслідки трансформації системи оподаткування прибутку в податок на виведений капітал для великого бізнесу	377
6.3. Потенціал запровадження податку на багатство	397
Частина III. ПРОБЛЕМАТИКА СЕРВІСНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	419
Розділ 7. Організація роботи з великими платниками податків	421
7.1. Необхідність виокремлення, роль та критерії ідентифікації великих платників податків	421
7.2. Засади адміністрування податків, що сплачуються великими платниками	437
7.3. Організаційні та правові засади обслуговування великих платників податків в Україні	476
Розділ 8. Податковий аудит і податковий контроль великих платників податків	483
8.1. Горизонтальний моніторинг платника як вид сервісу великих платників податків	483
8.2. Використання ризик-орієнтованого підходу в здійсненні податкового контролю за великими платниками податків	490
8.3. Протидія використанню великими платниками податків трансфертного ціноутворення з метою уникнення оподаткування	503
8.4. Перспективи впровадження механізмів протидії агресивному податковому плануванню в Україні	515
Розділ 9. Податковий борг великих платників податків	530
9.1. Теоретичні та методологічні засади дослідження податкового боргу великих платників податків	530
9.2. Причини податкового боргу великих платників податків	553
9.3. Управління податковим боргом великих платників податків	568
Розділ 10. Податковий контролінг в системі публічних фінансів	590
10.1. Сутність, функції і завдання податкового контролінгу на макрорівні	590
10.2. Прогнозування і планування податків у системі податкового контролінгу	601
10.3. Інститут податкового екаунтингу як інформаційна підсистема податкового контролінгу великих платників	610
10.4. Контролінгові засади податкової логістики	629
10.5. Моніторинг і аналіз у системі податкового контролінгу	634

10.6. Контролінгові підходи в організації аудиту, податкового контролю і кон- сультування	640
10.7. Податкова експертиза як інструмент податкового контролінгу на макро- рівні	647
10.8. Ризик-менеджмент у системі податкового контролінгу	660

Розділ 11. Світова практика взаємодії держави з великими плат- никами податків	671
11.1. Теоретичні та методологічні засади роботи з великими платниками подат- ків у міжнародній практиці	671
11.2. Роль великих платників податків у протидії екологічним ризикам.	683
11.3. Адміністрування великих платників податків у країнах, де критерієм їх виділення є обсяги річних оборотів.	693
11.4. Робота з великими платниками податків у країнах, де критерієм є обсяг сплачених податків або податковий потенціал	714
11.5. Особливості адміністрування великих платників податків у країнах, де критерієм їх виділення є фінансові показники.	729
11.6. Оцінка результативності та ефективності роботи податкових органів за- рубіжних країн з великими платниками податків	740

Стосовно амністії капіталу в Україні ключовими видаються питання, подані на рис. 6.1.7.

Рис. 6.1.7. Ключові пріоритети амністії капіталу в Україні

Джерело: розроблено авторами.

На сучасному етапі перед нашою державою постали складні виклики в політичній, економічній та соціальній сферах. Від їх подолання значною мірою залежить подальший розвиток України та її місце як суб'єкта глобальної геополітики. У таких умовах серед найголовніших виділяється питання «детінізації» вітчизняної економіки. З огляду на особливості вітчизняної економічної політики надзвичайно важливим аспектом є існування політичної волі для розв'язання існуючих проблем та скорочення розміру «тіньової» економіки за рахунок саме податкового інструментарію.

6.2. ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ В ПОДАТОК НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ ДЛЯ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ

Великий бізнес сплачує понад 60 % податкових платежів у бюджет держави від загального обсягу надходжень і одним із основних податків, що формують ці надходження, є податок на прибуток. Сучасна система прибуткового оподаткування юридичних осіб в Україні відповідає міжнародним стандартам, однак характеризується стабільним зниженням фіскальної ефективності, наявністю широкого поля дискреційних можливостей, відсутністю інвестиційної привабливості та податкових стимулів для оновлення матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств. Крім того, частина платників класичного податку на прибуток має суттєву суму переплати за рахунок сплачених авансових платежів, перерахованих у т. ч. під тиском контролюючих органів, тоді як інша частина користується методами «оптимізації» та декларують збитковість діяльності, взагалі не сплачуючи податок. Все це обґрунтовує необхідність в реформуванні податкової системи України та фіскальної децентралізації, кардинальної трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб в Україні.

Проблемі дослідження механізму трансформації системи оподаткування прибутку приділяли увагу зарубіжні автори: К. Брукс, К. Годфрей, Ц. Гілленбранд, К. Монеї (*Ch. Brooks, Ch. Godfrey, C. Hillenbrand, K. Money, 2017*) — у процесі розгляду зв'язків між корпоративним податком та фінансовими показниками¹; Д. Креди, Н. Джемелл (*J. Creedy, N. Gemmell, 2009*) — під час аналізу зростання податкових надходжень від корпоративного податку у Великобританії²; Ш. Мітра (*Sh. Mitra, 2017*) — на етапі представлення впливу оподаткування на діяльність суб'єктів господарювання³; Д. Заха, Т. Оттен, О. Бетлій, Р. Джучі — у процесі представлення рекомендацій стосовно наслідків трансформації податку на прибуток у податок на виведений капітал⁴.

Крім того, окремі аспекти проблеми реформування системи оподаткування прибутку в Україні в умовах фіскальної децентралізації розглядались такими вітчизняними дослідниками: Ю. Циганюк⁵ — у процесі аналізу новацій щодо можливості заміни податку на прибуток податком на виведений капітал; Т. Сичук, А. Кравчук⁶ — під час представлення напрямів удосконалення класичного податку на прибуток в Україні; І. Таптунова⁷ — на етапі комплексної оцінки наслідків трансформації податку на прибуток суб'єктів господарювання у податок на виведений капітал; В. Черкашин — під час виокремлення позитивних аспектів запровадження податку на виведений капітал⁸.

Проблему розроблення механізму трансформації системи оподаткування прибутку в Україні, який сприятиме активізації підприємницької діяльності та залученню інвестицій у бізнес-структури, не можна вважати вичерпаною, що підтверджується реформуванням бюджетної та податкової систем в Україні.

Проаналізуємо особливості та результативність діючої системи прибуткового оподаткування юридичних осіб в Україні. Перш за все, здійснимо аналіз динаміки фіскальної ефективності діючої системи прибуткового оподаткування в Україні за 2007–2021 рр. та представимо основні показники в табл. 6.2.1.

Звертаємо увагу, що питома вага податку на прибуток в структурі податкових надходжень до зведеного бюджету України має тенденцію до зниження. Так, якщо у 2011 р. податкові надходження від податку на прибуток до державного бюджету складала 20,9 % від загального обсягу податкових надходжень, то станом на кінець 2021 р. — лише 13,4 %. Аналогічна ситуація зафіксована і у структурі податкових надходжень до зведеного бюджету.

¹ Brooks Ch., Godfrey Ch., Hillenbrand C., Money K. Do investors care about corporate taxes? *Journal of Corporate Finance*. 2016. Vol. 38. pp. 218–248. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2016.01.013>.

² Creedy J., Gemmell N. Corporation tax revenue growth in the UK: A microsimulation analysis. *Economic Modelling*. 2009. Vol. 26 (3). pp. 614–625. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2009.01.008>.

³ Mitra Sh. To tax or not to tax? When does it matter for informality? *Economic Modelling*. 2017. Vol. 64. pp. 117–127. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2017.02.024>.

⁴ Заха Д., Оттен Т., Бетлій О., Джучі Р. Податок на прибуток підприємств чи податок на виведений капітал: аналіз та рекомендації. Німецька консультативна група; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Берлін, 2017. 21 с.

⁵ Циганюк Ю. Податок на виведений капітал vs податок на прибуток: про що сперечаються «у верхах». *Бухгалтер&Закон*. 2016. № 44.

⁶ Suchyk T., Kravchuk A. Exit Capital Tax — the Alternative to Existing Corporate Profit Tax. *The Ukrainian Journal of Business Law*. 2016. № 11. pp. 24–25.

⁷ Таптунова І. Трансформація податку на прибуток підприємств у податок на виведений капітал. Європейський інформаційно-дослідницький центр. Київ, 2016. 43.

⁸ Черкашин В. Прибуткова справа. Чи потрібен Україні податок на виведений капітал. Реанімаційний пакет реформ. URL: <https://goo.gl/WUMoyB>

ДИНАМІКА СТРУКТУРИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ В УКРАЇНІ ЗА 2011–2021 рр.¹

Показник	Роки										Відхилення 2021 р. до 2011 р.	
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Податкові надходження від податку на прибуток, млрд грн												
до ДБУ	54,7	55,3	54,3	40,0	34,8	53,3	66,9	96,9	107,1	108,7	147,8	93,1
до МБУ	0,4	0,4	0,7	0,3	4,3	5,9	6,5	9,3	10,2	9,8	16,0	15,6
до ЗБУ	55,1	55,8	55,0	40,2	39,1	60,2	73,4	106,2	117,3	118,5	163,8	108,7
Загальна сума податкових надходжень, млрд грн												
до ДБУ	261,6	274,7	262,8	280,2	409,4	503,9	627,2	753,8	799,8	851,1	1107,1	845,5
до МБУ	73,1	85,9	91,2	87,3	98,2	146,9	201,0	232,5	270,5	285,6	346,7	273,6
до ЗБУ	334,7	360,6	354,0	367,5	507,6	650,8	828,2	986,3	1070,3	1136,7	1453,8	1119,1
Фактична сума доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн												
ДБУ	311,9	344,7	337,6	355,0	531,5	612,1	755,5	928,1	998,3	1076,0	1296,9	985,0
МБУ	86,7	100,8	105,2	101,1	120,5	170,6	227,0	256,2	291,5	300,7	365,3	278,6
ЗБУ	398,6	445,5	442,8	456,1	652,0	782,7	982,5	1184,3	1289,8	1376,7	1662,2	1263,6
Питома вага податку на прибуток у структурі податкових надходжень, %												
ДБУ	20,9	20,1	20,7	14,3	8,5	10,8	10,7	12,9	13,4	12,8	13,4	-7,5
МБУ	0,5	0,5	0,7	0,3	4,4	4,0	3,2	4,0	3,8	3,4	4,6	4,1
ЗБУ	16,5	15,5	15,5	10,9	7,7	9,3	8,9	10,8	11,0	10,4	11,3	-5,2
Питома вага податку на прибуток у структурі дохідної частини, %												
ДБУ	17,6	16,1	16,1	11,3	6,5	8,9	8,9	10,4	10,7	10,1	11,4	-6,2
МБУ	0,4	0,4	0,6	0,3	3,6	3,4	2,9	3,6	3,8	3,3	4,4	4,0
ЗБУ	13,8	12,5	12,4	8,8	6,0	7,7	7,5	9,0	9,1	10,4	11,3	-2,5
ВВП, млрд грн	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7	1979,5	2383,2	2982,9	3558,7	3974,6	4194,1	5459,6	4143,0
Питома вага податку на прибуток у структурі ВВП, %	4,2	4,0	3,8	2,6	2,0	2,5	2,5	3,0	3,0	2,8	3,0	-1,2

¹ Виконання бюджетів / Державна казначейська служба України : офіційний веб-сайт. URL: <http://www.treasury.gov.ua>

Слід також зазначити, що внаслідок коригування правил розподілу податкових надходжень в умовах фіскальної децентралізації, податкові надходження від податку на прибуток до місцевих бюджетів збільшились з 0,5 % в структурі податкових надходжень місцевих бюджетів у 2011 р. до 4,6 % станом на кінець 2021 р., але все ж-таки є недостатнім.

У структурі дохідної частини зведеного бюджету України питома вага податку на прибуток знизилась з 13,8 % у 2011 р. до 11,3 % у 2021 р. Крім того, вище представлені показники фіскальної ефективності податку на прибуток є низькими порівняно з розвиненими країнами, які застосовують класичну форму прибуткового оподаткування юридичних осіб.

Динаміка питомої ваги податку на прибуток в структурі дохідної частини зведеного бюджету України за 2011–2021 рр. представлено на рис. 6.2.1.

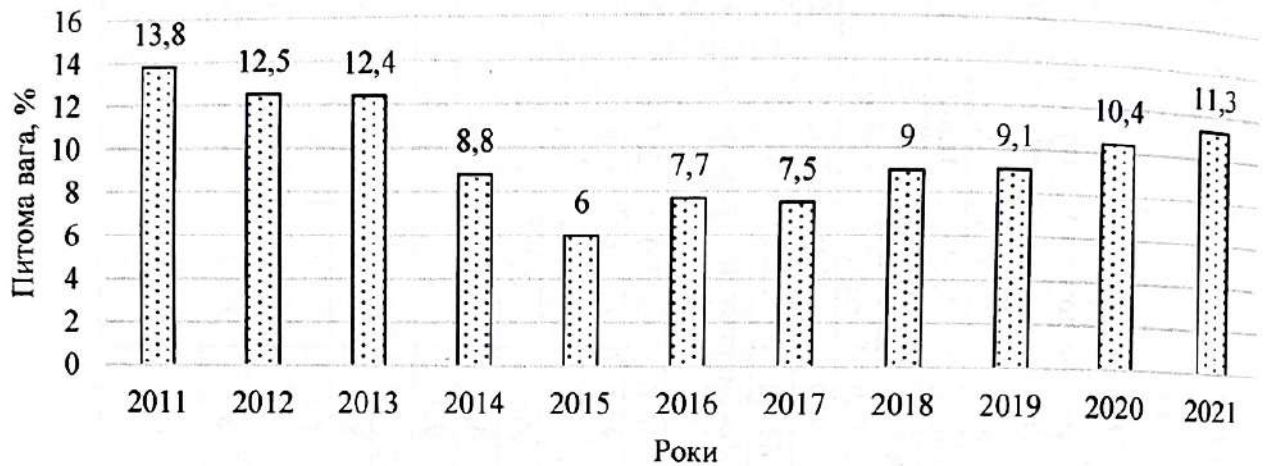

Рис. 6.2.1. Динаміка питомої ваги податку на прибуток в структурі дохідної частини зведеного бюджету України*

* Джерело: представлено на основі

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зробити висновок щодо суттєвого зниження фіскальної ефективності податку на прибуток в Україні через: загальне зниження підприємницької активності в країні, накопичені збитки попередніх років, наявність дискреційних можливостей, корупційної складової, а також застосування схем ухилення від оподаткування класичним податком на прибуток (трансфертне ціноутворення, заборгованість, що номінована в іноземній валюті, та інших інструментів ухилення). Крім того, адміністрування класичного податку на прибуток, як і дотримання вимог чинного законодавства у процесі його розрахунку, виявляється вкрай важким та вимагає значного часу. Усі представлені особливості застосування класичної форми прибуткового оподаткування юридичних осіб, на нашу думку, підтверджують доцільність коригування системи оподаткування прибутку.

Зауважимо, що питання заміни класичного податку на прибуток підприємства податком на виведений капітал висувається в ряд першочергових проблем, які обговорюються під час експертних дискусій у сфері оподаткування. Відповідно, вважаємо доцільним провести SWOT-аналіз трансформації системи оподаткування прибутку в Україні у напрямі запровадження податку на виведений капітал (табл. 6.2.2).

**SWOT-АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ
В УКРАЇНІ У НАПРЯМІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ***

Таблиця 6.2.2

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішнє середовище	1. Скорочення загального часу на ведення податкового обліку у сфері прибуткового оподаткування юридичних осіб через заміну суцільного обліку доходів і витрат на облік лише певних операцій. 2. Можливість для суб'єктів господарювання самостійно коригувати час сплати податку та інвестування у господарську діяльність. 3. Можливість висвітлення реальних показників діяльності суб'єктів господарювання без оптимізації бази оподаткування, що дозволить формувати прозору та привабливу фінансову звітність для банків та інвесторів	1. Кардинальне оновлення вимог прибуткового оподаткування підприємства сприятиме необхідності адаптації бізнесу до нового податкового законодавства, користування послугами податкових консультантів та підвищення кваліфікації як бухгалтерів суб'єктів господарювання, так і працівників контролюючих органів. 2. Відсутність сталої культури витрат суб'єктів господарювання, що, ймовірно, негативно відіб'ється на результативності діяльності підприємств через бажання їх робітників перекласти витрати на господарюючих суб'єкт
Зовнішнє середовище	1. Суттєве спрощення адміністрування податку на виведений капітал та зниження корупційної складової в частині прибуткового оподаткування. 2. Зниження впливу держави на діяльність та систему прийняття рішень господарюючих суб'єктів. 3. Стимулювання оновлення матеріально-технічної оснащеності суб'єктів господарювання. 4. Підтримання інвестиційної активності в країні через відсутність їх оподаткування з одночасним оподаткуванням інвестицій за кордоном. 5. Можливість відновлення фіскальної значимості прибуткового оподаткування в умовах систематичного зниження питомої ваги податку на прибуток у структурі податкових надходжень до бюджетів країни. 6. Гнучкість та зручність оновлених правил прибуткового оподаткування в умовах кризи	1. Наявність ризиків зменшення податкових надходжень від прибуткового оподаткування юридичних осіб особливо на початкових етапах трансформації податкової системи. 2. Можливість виникнення негативної реакції зовнішніх кредиторів через ймовірне скорочення податкових платежів на початку оновлення системи прибуткового оподаткування. 3. Складність прогнозування податкових платежів від прибуткового оподаткування за оновленими правилами через можливість суб'єктів господарювання самостійно коригувати час сплати податку та інвестування у господарську діяльність. 4. Нерівні умови інвестування в залежності від напряму українських інвестицій. 5. Настороженість бізнесу через класичність застосування податку на прибуток у більшості країн. 6. Додаткові бюджетні витрати на впровадження податку на виведений капітал
	Можливості	Загрози

* Джерело: удосконалено на основі¹

Так, за результатами проведеного SWOT-аналізу трансформації системи оподаткування прибутку юридичних осіб в Україні у напрямі запровадження податку на виведений капітал з'ясовано, що управлінське рішення в частині відмови від класичної системи прибуткового оподаткування юридичних осіб у

¹ Черкашин В. Виведений капітал. Реанімаційний пакет реформ. Прибуткова справа. URL: <https://goo.gl/WUMoyB>

напрямі запровадження податку на виведений капітал є доволі складним рішенням, яке, ймовірно, буде предметом гострої дискусії і в підприємницьких колах, і серед зовнішніх кредиторів країни, і на законодавчому рівні.

На нашу думку, комплекс переваг трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб у напрямі запровадження податку на виведений капітал є суттєвішим порівняно з недоліками через те, що оновлена модель прибуткового оподаткування юридичних осіб сприятиме значному спрощенню адміністрування, зменшенню дискреційних можливостей та корупційної складової, консолідації фінансових ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання, формування системних підстав відновлення економіки держави.

Так, виокремимо та проаналізуємо основні елементи класичної та запропонованої форми прибуткового оподаткування юридичних осіб в Україні (рис. 6.2.2).

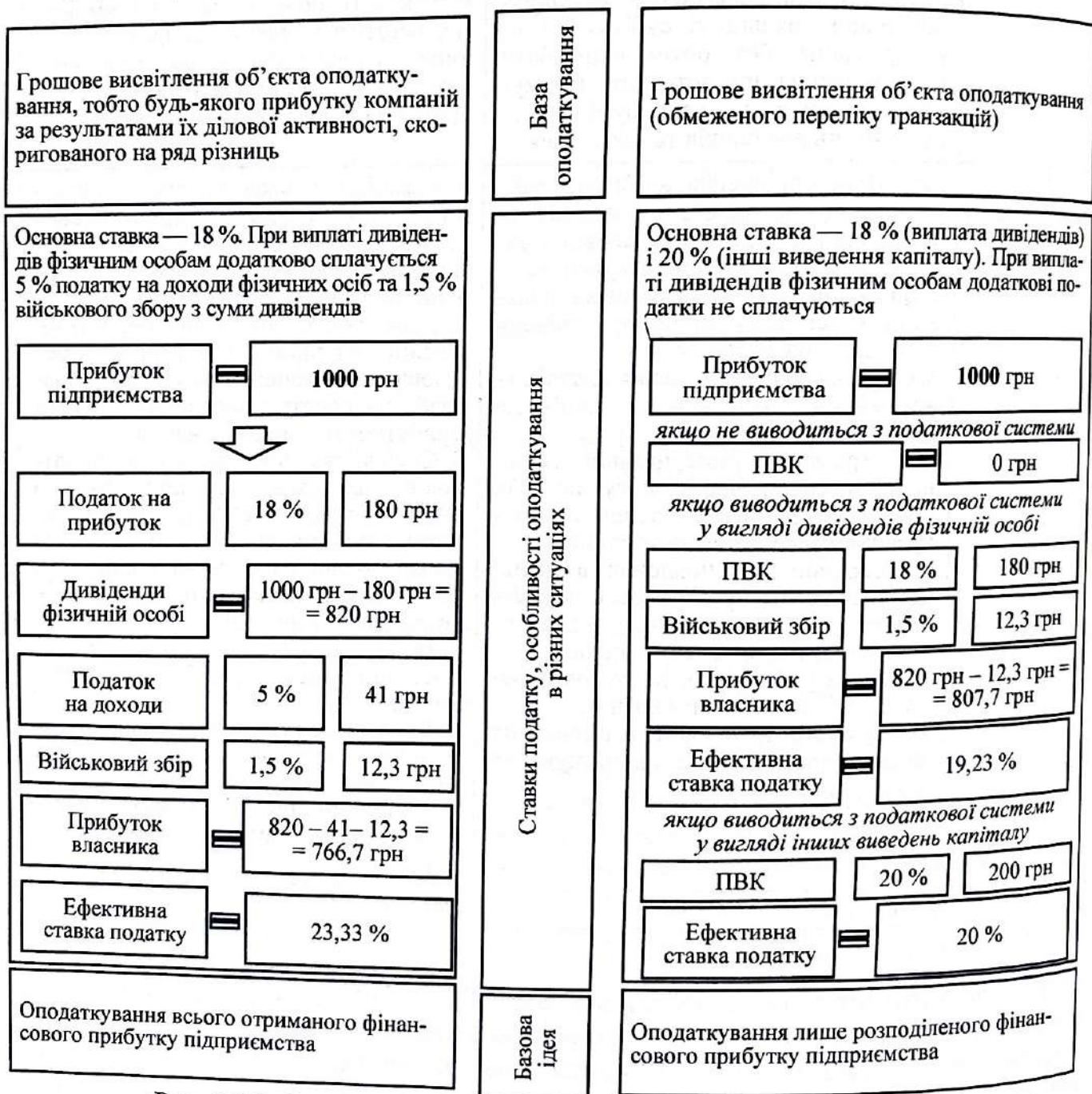

Рис. 6.2.2. Основні елементи класичної та запропонованої форми прибуткового оподаткування юридичних осіб в Україні*

* Джерело: сформовано за результатами дослідження.

Порівняємо діючу ефективну ставку податку на прибуток з аналогічними ставками на традиційний податок на прибуток в інших країнах світу та представимо її на рис. 6.2.3.

Рис. 6.2.3. Середні діючі ефективні ставки податку на прибуток в країнах світу, %*

* Джерело: узагальнено на основі результатів досліджень

Доцільно зазначити, що рівень фіскальної ефективності класичного податку на прибуток є питанням експертних дискусій не тільки в Україні. Так, на міжнародному рівні проблема ухилення від прибуткового оподаткування також є актуальним питанням через існування тенденцій переміщення прибутку (особливо це стосується суб'єктів господарювання з високим рівнем прибутку, таких як *Starbucks*, *Apple*) до країн з пільговими режимами прибуткового оподаткування, що негативно впливає на фіскальну ефективність класичного податку на прибуток.

Проаналізуємо наявність зв'язку між ставкою класичного податку на прибуток і питомою вагою податкових надходжень від нього у структурі ВВП та представимо аналітичну інформацію на рис. 6.2.4.

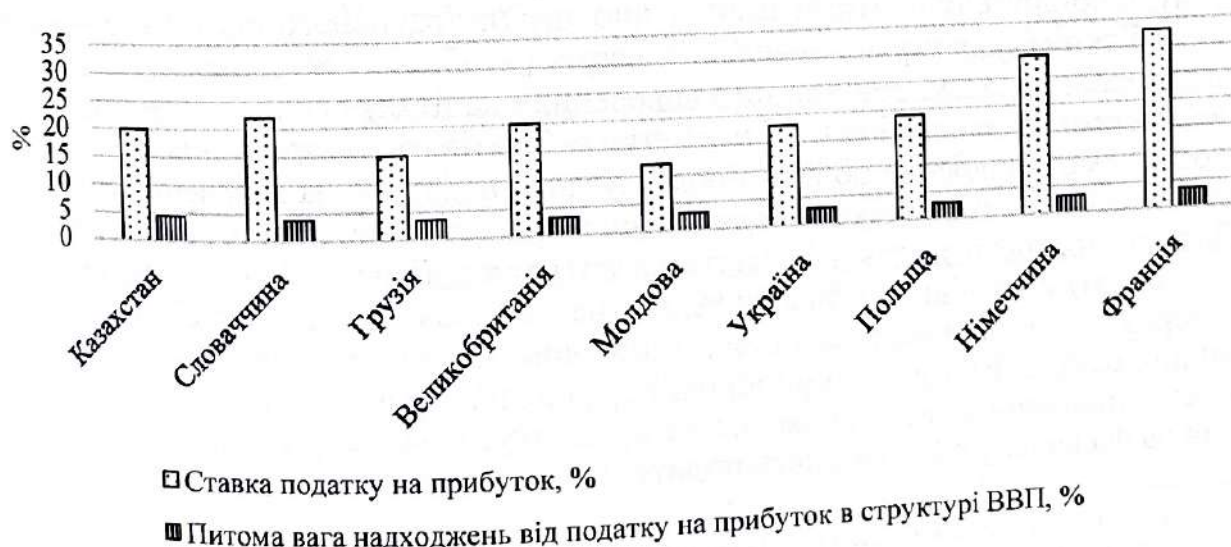

Рис. 6.2.4. Зв'язок ставки класичного податку на прибуток з рівнем фіскальної ефективності в країнах світу*

* Джерело: узагальнено на основі результатів досліджень

Необхідно зазначити, що адміністративне навантаження як на компанії — платників податку на прибуток, так і на органи контролю часто піддають критиці через складність та наявність простору для прийняття рішень при розрахунку прибутку суб'єктів господарювання. Крім того, враховуючи високий рівень тіньової економіки в країні та «культуру» ухилення від оподаткування, існує потреба в значній кількості податкових перевірок, що автоматично збільшує адміністративний тягар.

Також варто зазначити, що функціонуюча система класичного податку на прибуток в Україні є доволі стандартною як щодо податкової бази, так і щодо ставок, однак існують суттєві проблеми, з-поміж яких значна сума збитків попередніх періодів, систематичне зниження фіскальної ефективності податку, високе адміністративне навантаження на підприємства і контролюючі органи, що в цілому обґрунтовує доцільність коригування діючої системи податку на прибуток у напрямі запровадження податку на виведений капітал та розроблення фінансового механізму трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб в Україні.

Вперше аналогічну запропонованій формі прибуткового оподаткування юридичних осіб запровадила Естонія у 2000 р., замінивши класичну форму прибуткового оподаткування та податок на виведений капітал¹, особливістю якого є оподаткування не отриманих фінансових прибутків суб'єктів господарювання, а розподілений прибуток і сплачені дивіденди. Зауважимо, що в рейтингу *Doing Business* Естонія займає 12 місце, тоді як Україна — лише 80-е. На початку 2017 р. аналогічну форму прибуткового оподаткування юридичних осіб запровадила і Грузія. В Україні законопроект щодо запровадження податку на виведений капітал² було розроблено О. Шемяткіним та Т. Шевцовою та підтримано головою комітету з питань податкової та митної політики Н. Южаніною.

Заміна класичної системи прибуткового оподаткування податком на виведений капітал, по-перше, сприятиме збільшенню інвестицій через те, що оподатковується не весь отриманий прибуток, а лише та його частина, яка фактично сплачується фізичним особам у вигляді дивідендів і капіталу, що остаточно залишає податкову систему, а по-друге сприятиме зменшенню адміністративного навантаження через те, що об'єктом податку на виведений капітал є обмежений перелік транзакцій з неплатниками податку, пов'язаний з виведенням капіталу різними шляхами з податкової системи, а не всі фінансові прибутки суб'єктів господарювання.

Розглянемо спрощення об'єкту оподаткування податком на виведений капітал порівняно з класичною системою оподаткування прибутку юридичних осіб на рис. 6.2.5.

Зазначимо, що в проєкті Шемяткіна / Шевцової³ передбачено застосування ставок податку на рівні 15 % / 20 %, що на нашу думку, є дискусійним моментом через те, що мінімальна ставка є нижчою за ставку на доходи фізичних осіб, крім того, законопроект передбачає скасування військового збору з сум дивідендів, що також, на нашу думку, може спричинити негативний вплив на фіскальну ефективність податкової системи.

¹ Заха Д., Оттен Т., Бетлій О., Джучі Р. Податок на прибуток підприємств чи податок на виведений капітал: аналіз та рекомендації. Німецька консультативна група; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Берлін, 2017. 21 с., с. 1.

² Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо податку на виведений капітал: проект закону України / внесено Кабінетом Міністрів України. URL: <https://goo.gl/y6EmSA>

³ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо податку на виведений капітал: проект закону України / внесено Кабінетом Міністрів України. URL: <https://goo.gl/y6EmSA>

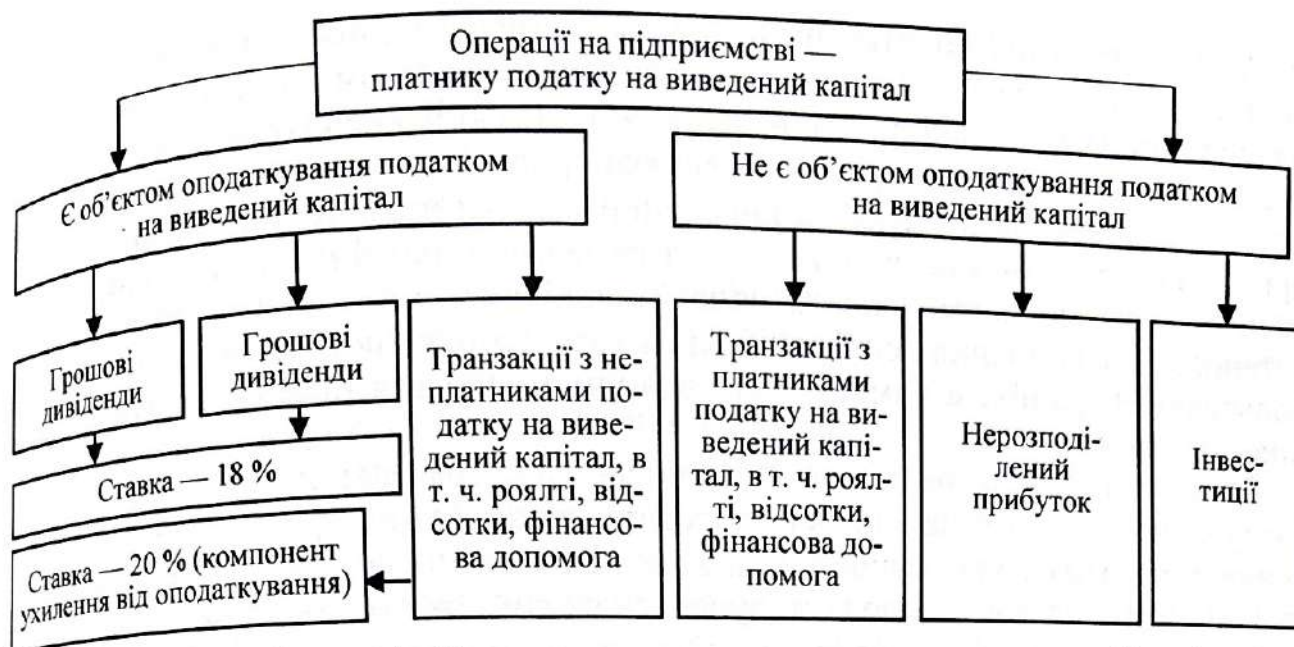

Рис. 6.2.5. Особливості об'єкту оподаткування податком на виведений капітал*

* Джерело: узагальнено на основі результатів досліджень

Проаналізуємо заходи, які плануються до впровадження податку на виведений капітал з метою протидії ухиленню від оподаткування (рис. 6.2.6).

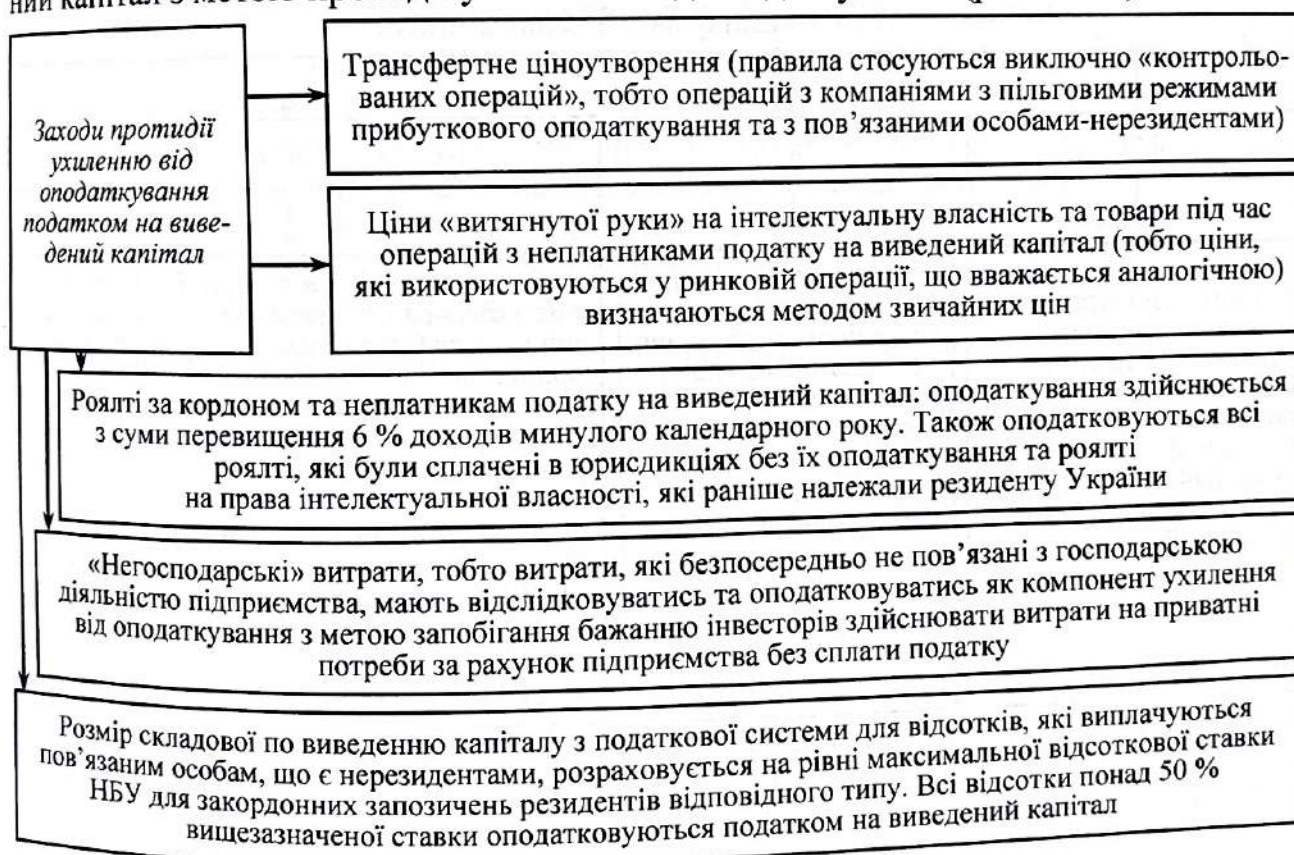

Рис. 6.2.6. Комплекс заходів протидії ухиленню від оподаткування податком на виведений капітал*

* Джерело: удосконалено на основі джерел¹

¹ Заха Д., Оттен Т., Бетлій О., Джучі Р. Податок на прибуток підприємств чи податок на виведений капітал: аналіз та рекомендації. Німецька консультативна група; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Берлін, 2017. 21 с.

Адміністрування податку на виведений капітал є доволі простим: звітність по транзакціям, які є об'єктом оподаткування податком на виведений капітал (грошові та негрошові дивіденди, а також транзакції з неплатниками податку на виведений капітал, в т. ч. роялті, відсотки, фінансова допомога та інші), та відповідно розрахунок податку на виведений капітал подається до контролюючих органів щомісячно за наявності таких транзакцій у термін, встановлений для місячних форм звітності. Оплата податку здійснюється протягом 10 днів після останньої дати подання декларації. Крім того, щороку подається звіт про «контрольовані операції», в рамках яких використовуються правила трансфертного ціноутворення.

Податкові органи зберігають право перевірок транзакцій, які є об'єктом оподаткування податком на виведений капітал, та витрат підприємств для виокремлення тих витрат, які безпосередньо не пов'язані з господарською діяльністю підприємства, та мають оподатковуватись як компонент ухилення від оподаткування. Також податкові органи зберігають доступ до звітності підприємств та мають право проведення податкових перевірок.

Проаналізуємо ставки податку на виведений капітал, які пропонуються для застосування (рис. 6.2.7).

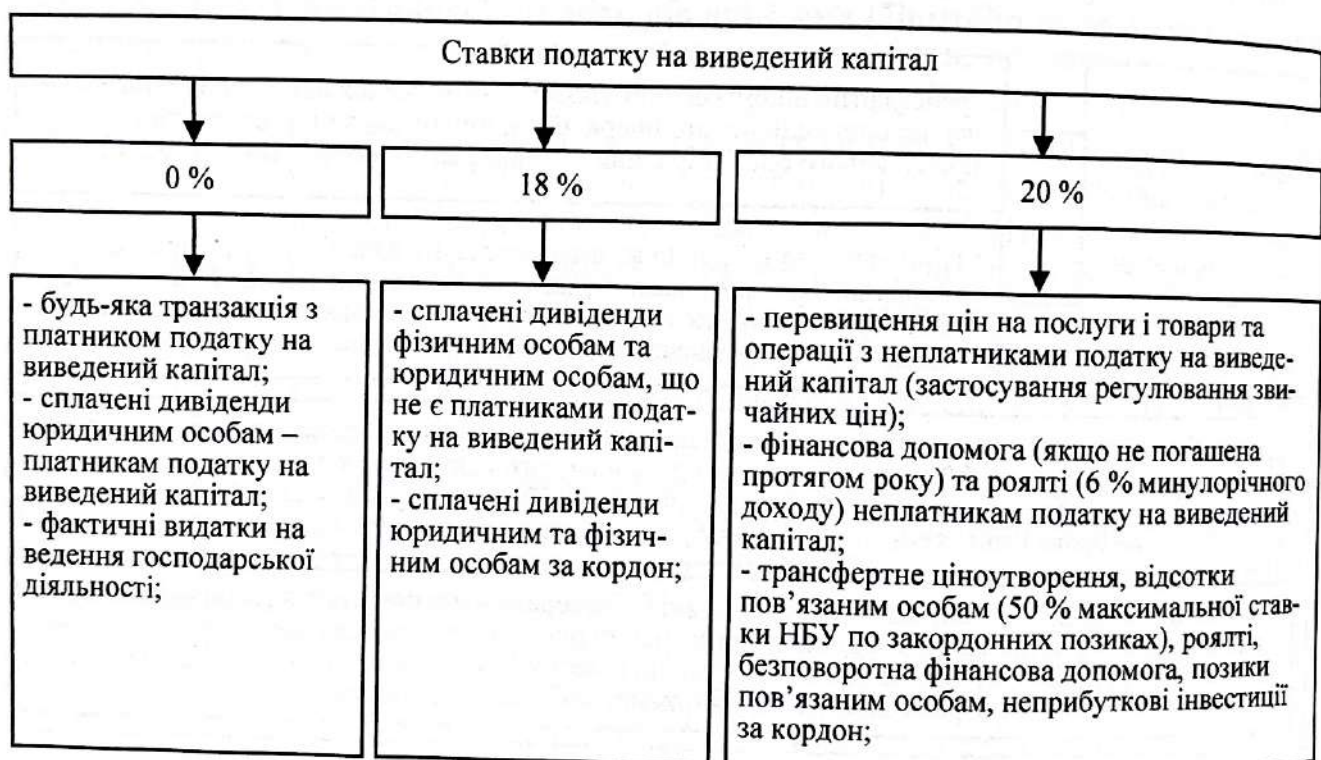

Рис. 6.2.7. Класифікація ставок оподаткування податком на виведений капітал*

* Джерело: удосконалено на основі результатів досліджень

Таким чином, ефективна ставка оподаткування зміниться з 23,33 % для податку на прибуток при будь-якому отриманні фінансового прибутку та виплаті дивідендів до 19,5 % для податку на виведений капітал при виплаті дивідендів фізичній особі та 20 % для інших транзакцій щодо «виводу» капіталу. Зауважимо, що естонській досвід застосування податку на виведений капітал підтверджує те, що марними є занепокоєння щодо обмеження вільного руху капіталів та порушення фундаментальних принципів, що гарантуються в ЄС та щодо відповідності оновленої

системи оподаткування прибутку юридичних осіб міжнародним угодам та зобов'язанням. Так, податок на виведений капітал не суперечить Угоді про Асоціацію з ЄС¹, принципам ОЕСР щодо розмивання визначеної податкової бази та виведення отриманого прибутку з-під оподаткування і чинним міжнародним договорам щодо уникнення подвійного оподаткування. Порівняємо податок на прибуток з податком на виведений капітал та узагальнимо основні відмінності на рис. 6.2.8.

Проаналізуємо економічний, адміністративний та фіскальний вплив від трансформації класичної системи прибуткового оподаткування в податок на виведений капітал.

По-перше, очікується отримання позитивного впливу у сфері збільшення інвестицій суб'єктами господарювання через те, що нерозподілений прибуток підприємств, за рахунок якого фінансуються інвестиції у вітчизняні компанії, виключається з об'єкту оподаткування, відповідно, автоматично відбудеться збільшення грошових резервів компаній. По-друге, покращиться доступ до кредитних коштів через відсутність необхідності маніпуляцій з показниками фінансової звітності з метою оптимізації податкових платежів та підвищення реальності показників фінансової звітності. По-третє, впровадження податку на виведений капітал замість податку на прибуток позитивно вплине на підприємницьку активність через отримання можливості самостійно приймати рішення щодо часу сплати податку та інвестування у господарську діяльність.

Зміна об'єкту оподаткування з всього обсягу нерозподіленого прибутку на фактичний розподілений прибуток у вигляді дивідендів та інших форм капіталу, що виводиться, фактично є відстрочкою прибуткового оподаткування та, ймовірно, негативно відіб'ється на показниках податкових надходжень перших періодів застосування податку на виведений капітал через те, що на початковому етапі суб'єкти господарювання скоріш за все будуть використовувати отриманий прибуток у напрямі фінансування інвестицій, однак, у середньостроковій перспективі фіскальна ефективність від оподаткування податком на виведений капітал все ж-таки буде зростати. За оцінкою КМ Партнерів, юридичного радника № 1 у сфері оподаткування, митного права, трансфертного ціноутворення, негативний вплив у короткостроковій перспективі на рівень бюджетних доходів від прибуткового оподаткування юридичних осіб буде складати 11 млрд грн або 0,5 % ВВП 2016р., однак, за оцінкою Державної фіскальної служби очікуваний негативний вплив на рівень податкових надходжень планується на рівні 39 млрд грн (1,7 % ВВП 2016 р.)².

Звісно, такі втрати для бюджету України є суттєвими через те, що виконуючи програму МВФ, в результаті запровадження будь-якої реформи повинна бути повна фіскальна компенсація, що планується отримати в процесі трансформації системи оподаткування прибутку у середньостроковій перспективі завдяки відсутності практики перенесення отриманих збитків на майбутні періоди та суттєвому спрощенню адміністрування податку та, відповідно, податкового контролю за його сплатою.

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/984_011

² Заха Д., Оттен Т., Бетлій О., Джучі Р. Податок на прибуток підприємств чи податок на виведений капітал: аналіз та рекомендації. Німецька консультативна група; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Берлін, 2017. 21 с

Класична система прибуткового оподаткування (податок на прибуток)		Запропонована система прибуткового оподаткування (податок на виведений капітал)	
Якщо фінансують за рахунок отриманого нерозподіленого прибутку, оподатковуються за основною ставкою. Якщо фінансують за рахунок кредитних коштів, зараховується до видатків. Тимчасове застосування прискорених норм амортизації в окремих випадках	«Негосподарські» витрати не можуть включатися до переліку витрат і мають фінансуватися виключно з прибутку	Оподаткування інвестицій	Інвестиції у вітчизняні підприємства не оподатковуються
Знецінення вітчизняної валюти може спричинити суттєві збитки, які декларуються та переносяться платниками податку на майбутні періоди	Всі витрати мають відповідати рівню звичайних цін. Правило «тонкої капіталізації» у процесі розрахунку податку на прибуток обмежує відсотки, що визнаються витратами, із обов'язковим врахуванням відношення боргу до статутного капіталу	Міжнародні транзакції, в рамках яких використовують трансфертне ціноутворення	«Негосподарські» витрати оподатковуються як компонент ухилення від оподаткування за ставкою 20 %
Вплив зміни офіційного обмінного курсу	Оподаткування операцій з пов'язаними особами	Вплив відсутній	Виключно контрольовані операції з неплатниками податку на виведений капітал. Комісії та відсотки, які сплачуються нерезидентам - пов'язаним особам, оподатковуються в частині, що перевищує 1/2 максимальної ставки НБУ, за підвищеною ставкою 20 %

Рис. 6.2.8. Порівняльна схема класичної та запропонованої форми прибуткового оподаткування юридичних осіб в Україні*

* Джерело: сформовано за результатами дослідження

За результатами аналізу *Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2005–2014* Україна займає 14 місце у світі в рейтингу країн, які виводять капітал в офшори¹, тобто щорічно з країни виводиться приблизно 10,8 млрд долл, або близько 10 % ВВП. Зауважимо, що навіть при найбільш песимістичному варіанті ДФС стосовно фіскального ефекту від імплементації моделі податку на виведений капітал в Україні (втрата складає 39 млрд грн з 60 млрд грн податкових надходжень від податку на прибуток у 2016 р.), на нашу думку, підприємства, які розподіляли отриманий прибуток шляхом офіційної сплати дивідендів, ймовірно, продовжать таку практику і в подальшому, забезпечать приблизно 20 млрд грн податкових надходжень. Враховуючи щорічне виведення в офшори близько 10 % ВВП, що складає приблизно 238 млрд грн у 2016 р., за умови дотримання принципів оподаткування податку на виведений капітал до бюджету або надійде 20 % від цієї суми (47,6 млрд грн), що автоматично «перекриє» негативний фіскальний ефект від запровадження податку на виведений капітал, або ці ресурси залишаться у податковій системі України, тим самим будуть направлені на збільшення обсягів виробництва, сплату інших податків і зборів, заробітні плати, інвестування.

Оцінка обсягів непродуктивного легального відпливу фінансових ресурсів (NLVF) здійснюється за формулою:

$$NLVF = \left[L_{nr} \cdot \left(1 - \frac{\beta}{100}\right) + D_{nr} \cdot \frac{\alpha}{100} + K_{nr} + M_{nr} + VD_{nr} + TR_k + TR_{ip} \right] \cdot k, \quad (1)$$

де L_{nr} — обсяги наданих нерезидентам позик (комерційних кредитів) депозитними корпораціями України, млн дол. США;

β — річна середньозважена відсоткова ставка, за якою надавалися позики (комерційні кредити) депозитними корпораціями України;

D_{nr} — обсяги залучених від нерезидентів депозитів депозитними корпораціями України, млн дол. США;

α — річна середньозважена відсоткова ставка, за якою, за якою розміщувалися депозити нерезидентів депозитними корпораціями України;

K_{nr} — прямі інвестиції з України, млн дол. США;

M_{nr} — портфельні інвестиції з України, млн дол. США;

VD_{nr} — вивезені нерезидентами доходи, отримані від інвестицій в економіку України, млн дол. США;

TR_k — сплачені капітальні трансферти, млн дол. США;

TR_{ip} — інші сплачені поточні трансферти;

k — коефіцієнт непродуктивності легального відпливу фінансових ресурсів. Узагальнено інформацію щодо легальної частини відпливу фінансових ресурсів за межі України в табл. 6.2.3.

Суттєвим аргументом на користь трансформації системи оподаткування прибутку юридичних осіб шляхом запровадження податку на виведений капітал

¹ Таптунова І. Трансформація податку на прибуток підприємств у податок на виведений капітал. Європейський інформаційно-дослідницький центр. Київ, 2016. 43 с.

є значне зниження адміністративного тягаря як для контролюючих органів у сфері оподаткування, так і для підприємств через зменшення кількості транзакцій, які є об'єктом оподаткування, що сприятиме налагодженню податкової дисципліни та зниженню витрат на дотримання вимог законодавства.

Таблиця 6.23

**ОЦІНКА ОБСЯГІВ ЛЕГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ ВІДПЛИВУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ
ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ, МЛН ДОЛ. США**

Показник	Роки						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Легальний відплив фінансових ресурсів через:							
L_{nr}	57,4	2,3	491,7	17,6	34,0	123,9	406,5
D_{nr}	53,9	32,0	23,8	27,2	47,3	25,0	16,0
K_{nr}	38,0	173,0	234,0	116,0	621,0	362,0	436,0
M_{nr}	3,0	0	3,0	33,0	411,0	152,0	0
VD_{nr}	1956,0	5901,0	7664,0	10565,0	11351,0	8608,0	19806,0
TR_k	0	1	0	0	0	0	0
TR_{ip}	970,0	991,0	1188,0	1295,0	1418,0	1578,0	2205,0
Усього:	3078,2	7100,3	9604,5	12053,8	13882,3	10848,9	22869,5

* Джерело: розраховано авторами

Представимо авторську оцінку результатів трансформації системи оподаткування прибутку юридичних осіб шляхом запровадження податку на виведений капітал в Україні в табл. 6.2.4.

Таблиця 6.2.4

**ОЧІКУВАНІ ЕФЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ
В УКРАЇНІ ШЛЯХОМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ
НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ***

Сфера впливу	Короткострокова перспектива	Середньострокова перспектива	Довгострокова перспектива
Адміністративна сфера впливу	+	++	++
Економічна сфера впливу	+/-	+	++
Фіскальна сфера впливу	-	+/-	+
де +/- відсутність впливу; + помірний позитивний ефект; ++ значний позитивний ефект; - негативний ефект			

* Джерело: авторська оцінка

Проаналізуємо систему поглядів на сутність економічної категорії «фінансовий механізм» та представимо авторське трактування категорії «фінансовий механізм трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб».

Більшість сучасних науковців інтерпретують дефініцію «механізм» із способом, який описує певний порядок досліджуваного виду діяльності, або «системою»¹. Зауважимо, що ефективність функціонування будь-якої системи залежить від ефективності взаємодії її підсистем, впливу її суб'єктів на об'єкти, так, механізм з метою досягнення стратегічної мети повинен визначати упорядкованість діянь під час взаємодії суб'єктів досліджуваної системи з зовнішнім середовищем.

Застосування в сучасній науковій літературі таких економічних категорій як «фінансовий механізм», «економічний механізм», «фінансово-економічний механізм» та їх взаємоспорідненість спричинили існування множини наукових поглядів сучасних економістів і на конфігурацію сутності економічної категорії «фінансовий механізм», в т. ч. через: сферу застосування; характер відносин, які реалізуються; рівень формування та функціонування; структурний зміст; широту трактування².

На думку Г. І. Груби³, фінансовий механізм є сукупністю визначених методів та форм формування та використання фондів фінансових ресурсів задля забезпечення потреб державних структур, а також суб'єктів господарювання і домогосподарств.

Актуальною є думка А. І. Півня⁴, який пропонує реформувати в єдину систему економічний і фінансовий механізми з метою зростання ефективності управління економікою. Базисом такого механізму є система методів, важелів, інструментів, форм і прийомів, які характеризують його ефективне функціонування та на основі яких відбувається процес регулювання визначеною сферою та вплив на економічний розвиток держави.

Представимо сутність економічної категорії «фінансовий механізм трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб» на рис. 6.2.9.

На нашу думку, в основу побудови фінансового механізму трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб в Україні має бути покладено принципи трансформації системи оподаткування прибутку юридичних осіб шляхом запровадження податку на виведений капітал (рис. 6.2.10).

Основною метою функціонування фінансового механізму трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб є формування системних підстав відновлення економіки держави через спрощення адміністрування системи оподаткування прибутку, зменшення дискреційних можливостей та корупційної складової, консолідації фінансових ресурсів для сприяння інвестуванню та оновлення матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання.

¹ Економічна енциклопедія : [в 3-х томах.] / за ред. С. В. Мочерного та ін. К. : Видавничий центр «Академія», 2000. Том 2. 848 с., с. 355

² Полторак А. С. Фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу. *Економіка і управління*. Київ, 2016. № 2. С. 51–55.

³ Груба Г. І. Фінансовий механізм державного регулювання розвитку інтелектуального капіталу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 7. С. 144–147.

⁴ Півень А. І. Формування фінансово-економічного механізму стабілізаційного управління підприємством. *Вісник ДонНУЕТ*. Донецьк : ДНУ імені Туган-Барановського, 2010. № 3 (47). С. 121–126.

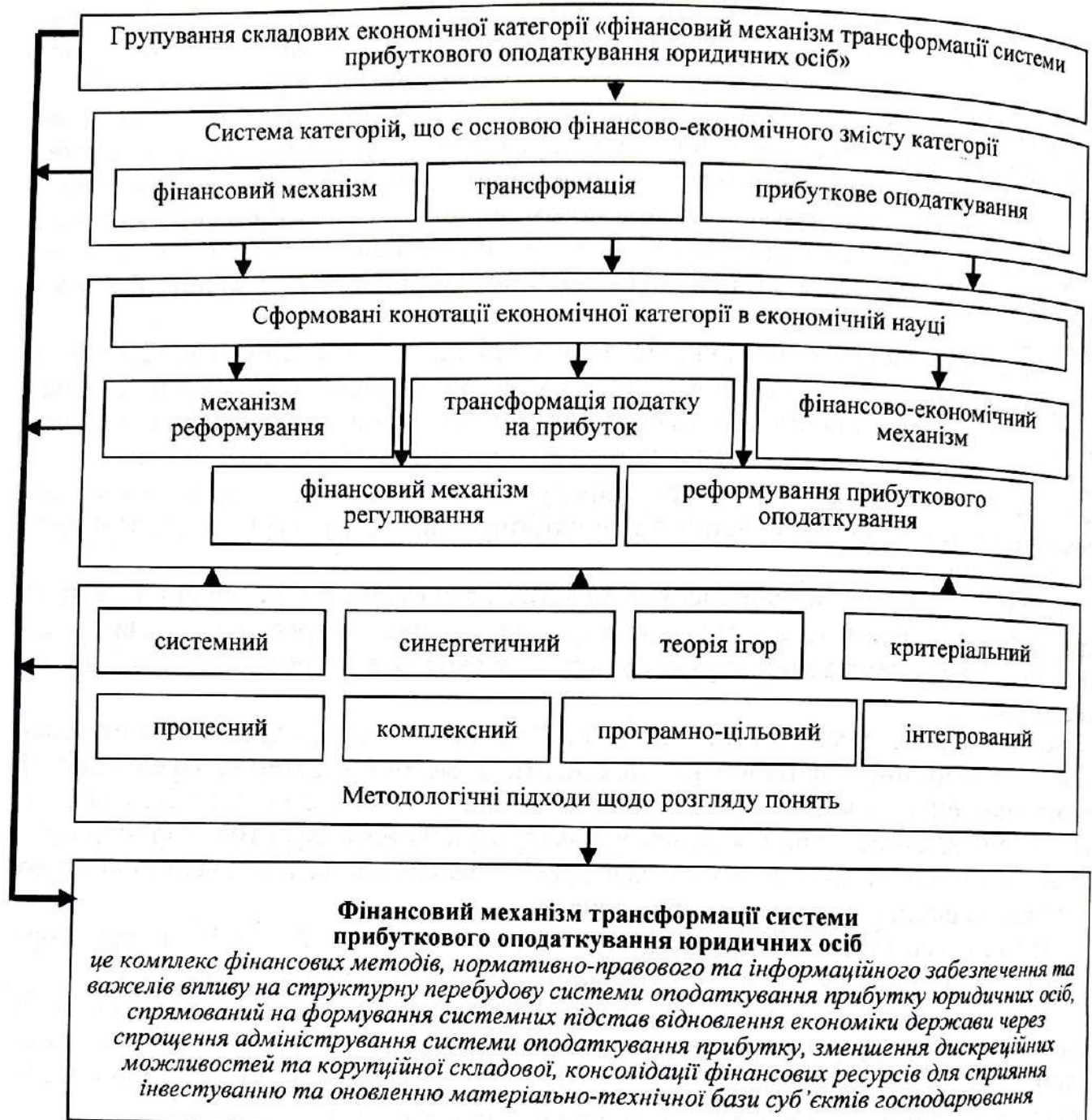

Рис. 6.2.9. Сутність категорії «фінансовий механізм трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб»*

* Джерело: узагальнено на основі джерел¹²³

¹ Бакеренко Н. П. Фінансово-економічний механізм управління діяльністю готельних підприємств : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 ; ПВНЗ «Європейський університет». К., 2012. 20 с.
² Груба Г. І. Фінансовий механізм державного регулювання розвитку інтелектуального капіталу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 7. С. 144–147
³ Полторак А. С. Фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу. *Економіка і управління*. 2016. № 2. С. 51–55

Справедливість	→	Податок на виведений капітал сплачується лише за умови розподілу дивідендів чи інших транзакцій, прирівняний до виведення капіталу з податкової системи України
Фіскальна ефективність	→	Збереження рівня фіскальної ефективності у середньостроковій перспективі завдяки відсутності практики перенесення збитків, спрощенню адміністрування податку та податкового контролю
Простота адміністрування	→	Орієнтація на зниження адміністративного тягара для контролюючих органів і підприємств через зменшення кількості транзакцій, які є об'єктом оподаткування
Зменшення дискреційних можливостей	→	Скорочення транзакцій, що є об'єктом оподаткування, не тільки сприятиме спрощенню адмініструванню, але і зменшенню дискреційних можливостей
Збільшення інвестиційної привабливості	→	Підтримання інвестиційної активності в країні через відсутність їх оподаткування з одночасним оподаткуванням інвестицій за кордоном
Гнучкість та зручність	→	Оновлені правила прибуткового оподаткування юридичних осіб дозволяють платникам податку самостійно коригувати час інвестування ресурсів та час розподілу прибутку і сплати податку
Збалансованість інтересів	→	Трансформація системи оподаткування прибутку юридичних осіб має враховувати інтереси всіх суб'єктів податкової системи України
Фіскальна децентралізація	→	Перенесення частини доходів та здійснювальних витрат бюджетних коштів на більш низький рівень бюджетів при збереженні загальної фінансової відповідальності
Відповідність міжнародним угодам та зобов'язанням	→	Податок на виведений капітал не суперечить Угоді про Асоціацію з ЄС, принципам ОЕСР щодо розмивання визначеної податкової бази та виведення прибутку з-під оподаткування, принципам BEPS і чинним міжнародним договорам

Рис. 6.2.10. Комплекс принципів трансформації системи оподаткування прибутку юридичних осіб*

* Джерело: удосконалено авторами

На нашу думку, фінансовий механізм трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб виконує функції специфічної галузі управління, орієнтованої на формування системних підстав відновлення економіки держави, серед яких:

- планування оптимального обсягу трудових, фінансових та інших ресурсів для ефективного адміністрування податку на виведений капітал;
- прогнозування обсягів податкових платежів до дохідної частини бюджетів України від оподаткування податком на виведений капітал через моніторинг впливу екзогенних та ендогенних факторів;
- організація безперервного процесу адміністрування податку на виведений капітал та наповнення за рахунок нього бюджетів України;
- контроль за правильністю оподаткування транзакцій, що є об'єктом оподаткування податком на виведений капітал;

- регулювання інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств, оновлення матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання;
- стимулювання підприємницької активності в країні, особливо малих підприємств, що розвиваються, через надання їм можливості самостійного коригування часу сплати податку або інвестування у господарську діяльність;

Ефективність представлених принципів трансформації системи оподаткування прибутку юридичних осіб та реалізованих функцій становить базу методології функціонування фінансового механізму трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб шляхом запровадження податку на виведений капітал, забезпечує досягнення стратегічної мети завдяки виконання завдань суб'єктами механізму.

Об'єктами фінансового механізму трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб є основні елементи системи оподаткування прибутку; система навчання персоналу контролюючих органів; дохідна частина бюджетів України; інвестиційна активність в країні. Направленість фінансового механізму трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб на управління вищевказаними об'єктами здатна забезпечити дієвість механізму шляхом взаємодоповнення, узгодженості та цілеспрямованого впливу на функціонування елементів механізму.

Суб'єктами фінансового механізму трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб є: Верховна Рада України, яка фактично формує законодавчо-нормативну базу загальної та спеціальної дії, у т. ч. в сфері оподаткування; органи виконавчої влади (Державна фіскальна служба України; Міністерство фінансів України та інші), які забезпечують дію механізмів стягування податків, здійснюють контроль за дотриманням законодавства та інше.

Представимо фінансовий механізм трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб у напрямі запровадження податку на виведений капітал на рис. 6.2.11.

Зауважимо, що майже 85 % від загального обсягу податкових надходжень від податку на прибуток в Україні забезпечує лише 1 % підприємств, 36 % яких є збитковими (збиток перевищує 1 трлн грн). Намагаючись уникнути оподаткування, в Україні збільшується обсяг тіньової економіки: за окремими дослідженнями не задекларований обсяг прибутку юридичних осіб перевищує 12 % ВВП України. Зношеність основних засобів юридичних осіб перевищує 70 %, а ресурс для їх модернізації або відсутній, або суттєво обмежений¹.

Класична модель оподаткування прибутку юридичних осіб виконує зараз виключно фіскальну функцію, не сприяє стимулюванню інвестицій в країні. Необхідно також зауважити, що питома вага податку на прибуток в загальному обсязі всіх надходжень не перевищує 12 %, крім того, має тенденцію до зниження, відповідно, зараз його неможливо назвати ані бюджетоутворюючим, ані стимулюючим інвестування. Запровадження податку на виведений капітал стимулюватиме зниження рівня тіньової економіки в Україні, рівень якої за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у 2021 р. склав 32 % від ВВП. Після запровадження альтернативної моделі оподаткування прибутку юридичних осіб в Україні зникне необхідність для підприємств оптимізувати свої витрати, витрачати

¹ Амелін А. Оцінка економічного ефекту від податку на виведений капітал ; Ukrainian Institute for the Future. 2017.

грошові кошти на незаконні схеми чи знаходити шляхи виведення отриманого прибутку в офшорні зони, відповідно, частина фінансових ресурсів буде направлена на розширення виробництва та інвестиції в модернізацію основних засобів.

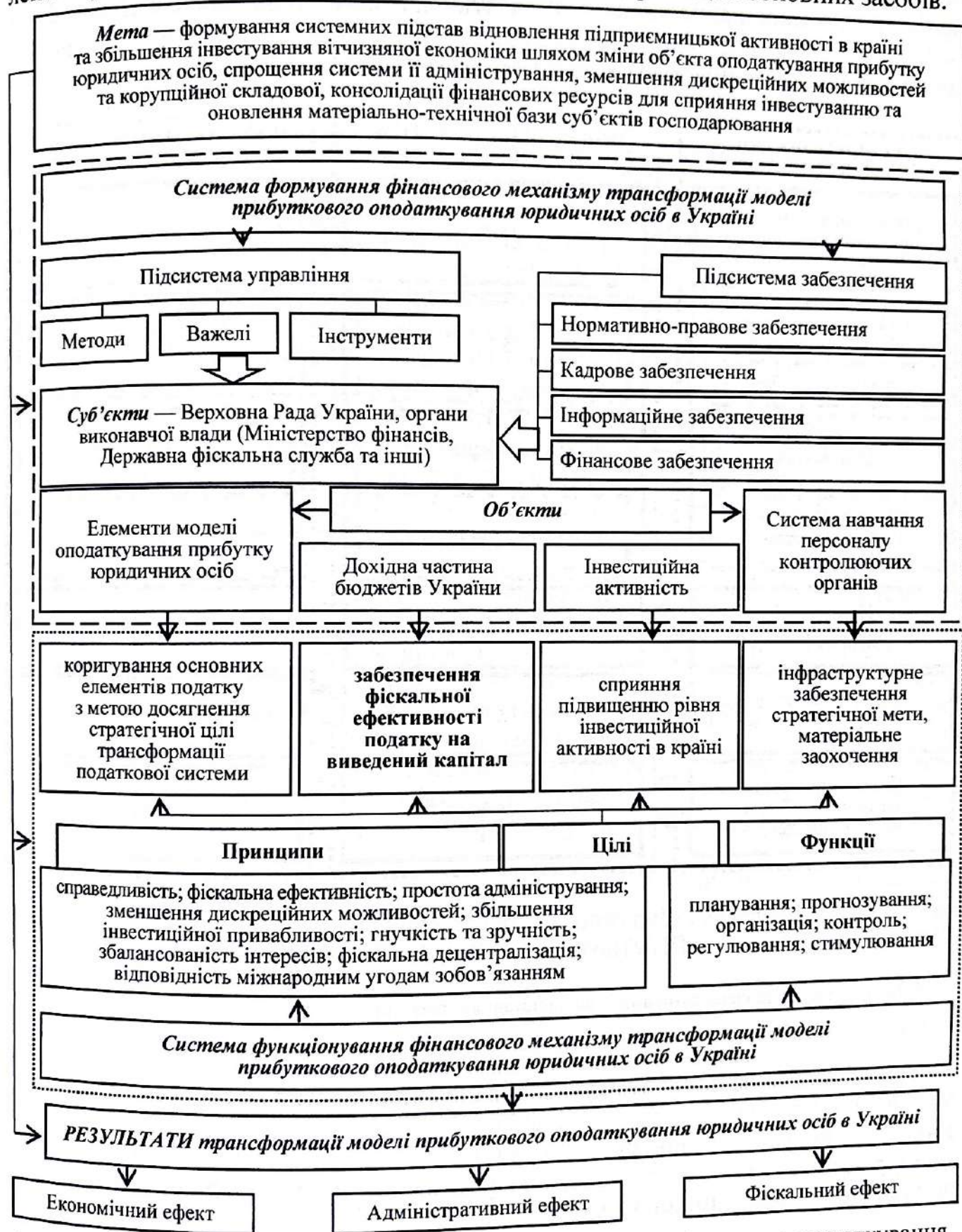

Рис. 6.2.11. Фінансовий механізм трансформації системи прибуткового оподаткування юридичних осіб в Україні у напрямі запровадження податку на виведений капітал*

* Джерело: удосконалено авторами

Здійснимо оцінку ефекту трансформації податку на прибуток (далі — ПнП) податком на виведений капітал (далі — ПВК), а саме проаналізуємо: додаткові інвестиції у вітчизняну економіку; збільшення ВВП; зміну абсолютних показників податкових надходжень від податку на виведений капітал. Для оцінки ефекту трансформації ПнП податком на виведений капітал сформована фінансова модель, припущення якої висвітлено у рис. 6.2.12.

СТАВКИ ПОДАТКІВ	ПОДАТОК НА ПРИБУТОК	ПОДАТОК НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ
Ставка податку на весь отриманий юридичною особою прибуток	18 %	0 %
Ставка податку при виплаті дивідендів	5 %	18 %
фізичним особам		
юридичним особам — резидентам	18 %	0 %
юридичним особам — нерезидентам	18 % + 0 – 15 %	18 %
Прирівняні до дивідендів платежі	—	20 %
Ставки податку на репатріацію дивідендів	2,6 %	0 %
Податок на доходи фізичних осіб при виплаті дивідендів	18 %	0 %

Рис. 6.2.12. Порівняльна схема основних податкових ставок ПнП (податок на прибуток) і ПВК (податок на виведений капітал)*

* Джерело: представлено авторами із використанням джерела¹

Таким чином, на нашу думку, запровадження податку на виведений капітал в Україні сприятиме отриманню відчутного позитивного ефекту для економіки України у вигляді стабільного економічного зростання, зростання внутрішніх і зовнішніх інвестицій, покращення позиції країни в міжнародних рейтингах та покращення інвестиційного клімату.

¹ Амелін А. Оцінка економічного ефекту від податку на виведений капітал ; Ukrainian Institute for the Future. 2017.